

Nemzeti Társalkodó.

Augustus' 25-dik napján 1832.

Erdélyi Casinóról.

Ki Hazája boldogságát
Ott is szivén hordozza
Hol tetteit nem zengi lant,
Hol irigység orozza:
Az érzette édességét,
Az értette idvességét.
Nemes'bb lelkek sorsának,
A' Tett' önjutalmának.

Akarmely nemzet kifejlődési történeteit megtekintjük, legtisztábban meggyőződhetünk az eránt: hogy a' pallérozódottság és nemzetiség boldogító szelleme, a' számosabb gyűlekezetek helyén, a' tudományok, mesterségek és jóllét fészkeiben, a' városokban eredeve, onnan mintegy erkölcsi naphól terjesztette jóltévő világát az egész nemzetre. Hogy ha hibás aluszékonyságunkból felébredve, férfias szándékunk van jobb sorsra méltó nemzetünket egy boldogabb létre vezetni, 's a' drága magokat nem akarjuk, mint eddig, haszon nélkül a' szelekbe szórni; hanem el-

készített és bő aratást ígérő földbe vetni, ez a' közép-pont, a' honnan nekünk is kiindulni kell. Egyszerre az egész nemzetre, nagyobb erővel is mint a' mennyinek urai vagyunk, munkálni lehetetlen volna. Az erkölcsi, nem különben mint a' phisikai természet, előbb szívet és magot alkot, 's az után nevel testet és élőfát. Mind az a' mi a' városokat kellemetessé, az ottani mulatást kívánatossá és hasznossá teszi, 's az által az értelmi surlódást és nemzetiséget előmozdítja, hasonló befolyással van az egész nemzetre.

Ezen szempontból véve-fel már a' dolgot, egy nemzeti Casinó, melyben minden egyesületek lelke, u. m. egyesült erő, nagy siker feltaláltatván, a' jelen és múlt korral való esmérkedéssel együtt, a' társalkodás, a' gondolatok' legtermékenyebb szülő anyja, elő-mozdítatik, egy a' nemzetiséget és műveltséget elősegálló leghasznosabb intézetek között. Hogy ha más nemzeteket a' haszon, úgy minket bizonyára a' múlhatatlan szükség hívú-meg, annak felállítására. Hasznosunk csak öszve városinkat Angol', Francia' és más elébb haladott országok' városaival. Ezek közzül csak nem mindenikben az élet majd minden kellemeit feltaláljuk, a' testiektől fogva a' legmagosabb lelkiekig: jó ízlésű játékszínek a' jó kedvnek éppen úgy mint a' komorságnak kedvelt mulató helyei, a' jó ízlés és társalkodás hathatós oskoláji, minden nézőnek önbíróság alatti szoros ítélőszékei, kötik öszve a' szépet a' jóval, a' hasznost

a' mulatsággal, az időtöltőt a' valódival; kellemes sétáló helyek és mulató kertek té- szik által a' kőfalakat megúnot a' természet megfrissítő ölébe, takaros vendéglők, alkal- masok akarmely csinos társaság befogadásá- ra; azokban számtalan újságlevelek állanak a' vendégek szolgálatjára; naponként több olvasó intézetek vannak nyitva a' tanulni ki- vánók előtt; továbbá hozzánk mérsékletben nagyobb lévén a' tehetősök száma, nagyobb azoké-is kik egy két újságlevelet, egy két könyvet magoknak megszerezhetnek. Mégis mind ezen, 's ezeken kívül még számtalan más, társalkodást és közmívelést elősegülő intézetek mellett, a' Casinók a' magok megkülönböztetett öszve szerkesztetésekben, nagy számmal és divattal állanak fen. Hogy ha már magunk állapotját tekintjük: Egyet- len nemzeti játékszinünk üresen áll, 's ha ritkán színjátások akadnak-is, abban sincs kö- szönet; sétáló helyeink, és mulató kerteink, ha egy két városunk körül ültetett néhány fát annak nevezhetnénk is, csekélyek, 's azok- ba szekérrel és lóháton, vagy ha csakugyan nagy mozgást akarunk tenni, az esztendő nagy részében legfeljebb falábon juthatunk-el sár nélkül; vendéglőinkben és kávéházainkban egy két olcsó újságlevél a' legnagyobb új- ság; azok oly tisztátalanok oly alkalmatlanok hogy az elsőbe csak az száll-bé, kin vagy egy jó embere nem könyörül; a' kávéházak gya- kori vendégein pedig legtöbb helyeken a' köz-

vélekedés anathemaja fekszik; olvasó intézetünk csak két nagyobb városunkban található könyvtárakba lévén szoritva, azok, csaknem kirekesztőleg, a' múlt kor oskoláji. Innen városinkban mulatásunk tárgyai, a' kevés hivatalbelieket kivéve, nagyobbára unalmas peres foglalatosságok, hosszas ebédek, tánczatlan szavás, vagy szavatlan tánczos mulatságok; de a' melyek csak úgy válnának valódi, lelket inkább emelő mint nyomó időtöltéseké, ha azokban több nemzetiséget találnánk; mindenünnen az elaljasodás és elkorcsosodás' szelleme kandikál; a' sokkal számosabb rész nem esméri a' jelenkort, 's annak valóságosabb szükségait; minthogy újságleveleket nem olvas, 's a' magával hasonlón kívül nem társalkodik, minthogy nincs arra alkalmá: társalkodásunk a' barátság vagy legfeljebb a' polgári osztályok szűk körére lévén szoritva. Már pedig bizonyosan csak többeknek és különböző környülmények közt felnevekedteknek és élőknek együtti társalkodása adhat gondolatiunknak, ítéletünknek több oldalasságot és practicai megérttséget, mely minden nemzet legdrágább erkölcsi kincse. A' társasági élet örömei, a' nemzet ereje nálunk a' félekezetiségnek van feláldozva. A' mágnás és a' nemes inkább mérkődzik együtt mint társalkodik; a' polgár irigyli a' nemest, a' nemes lenézi a' polgárt; a' katoná nem fér öszve a' pappal, a' hivatalbeli a' nemhivatalbelivel, 's ezeken kívül még számtalanok a' meghasonlások, melyek ha minden

egyedülálló személyekre nem is illenek, de az egészben káros következtéseit biztonnyal tapasztaljuk. Az említettekön kívül még egy nagy akadály gátolja előhaladásunkat, mely annyival fontosabb, mennyivel annak meggyőzősétől függ a' többinek elhárítása. Nemzetünk előtt esméretlen az erkölcsi erő leghatalmasabb súly-rudja, az egyesületek lelke, t. i. a' mint mondám egyesült erő nagy siker. Ennek lehet tulajdonítani hogy eddig oly kevésre mehettünk, 's most is midőn sokakban különkülön annyi jó igyekezetet látunk, oly lassan haladunk.

Ezen hiányok' ha nem is varázs erővel való megszüntetésére, de lassankénti elhárítására vezetnek mind azon intézetek, melyek által a' valódi műveltség és nemzetiség előmozditatik. Boldogok kiknek ezek közzül mindenik szolgálatjokra áll; de nálunk most csak a' kezdetről, még pedig egy tehetségünkhöz alkalmaztatott kezdetről van a' szó, 's hogy ezt egy nemzeti Casinoval tegyük, több körülmények javallják. Annak felállítása nem kerül sokban, 's minthogy az az emberek különböző kívánságait elégíti-ki, nem annyira áldozat, mint magára az adóra is háromlandó haszon, kinek legfőbb öröme barátjai és jó emberei társaságában, bizodalmas beszéd közben, naponként egy két pipa dohányt kiszívni, éppen oly készséggel nyithatja-meg erszényét, mint a' tudományok és műveltség komolyabb barátja. Továbbá, az által a' társalkodás' és a' felekezetek egy-

máshoz közelebb hozása sikerrel eszközöltetik. Ottan minden vagy úgy jelenik, mint ön hasznát és a' köz jót elősegéllő részes, vagy mint az intézet hasznából részesülő vendég; de a' kik a' becsület törvényein kívül, semmi egyébre egymás eránt nem kötelezetnek, 's így egyfelől nem lévén helye a' felsőbb körök, főképpen aszszonyóságokkal vegyes társalkodása gyengédebb tekintetűnek, az is, kit azokkal megesmérkedni eddigi helyezete nem engede, orcza-pirulás nélkül társalkodhatik; másfelől pedig csak annak lévén bémenetele, kinek helyes magaviselete a' józanabb társalkodást nem gátolja; a' csinosabb ízlésű is a' társalkodástól nem idegenítettik-el.

Végtére a' fenemlitett okoknál fogva egy nemzeti C a s i n o, mely czélarányos elrendelése által a' köz vélekedést megnyerte, legalkalmasabb volna arra, hogy az egyesületek szellemével és elrendelése módjával megesmertessen. Hogy ez által mennyi haszon háromlana az egészre, azt bővebben kifejteni az alkalom rövidségéhez képest, helytelen volna; de akarkinek szerencséje vala a' testvér Magyarországbán Pesten felállított Casinót közelebből megesmérni, bizonyoson ezen állítások igazsága eránt nem kételkedhetik. Ott is egy C a s i n o tette a' kezdetet, 's imé egy néhány esztendő elteltével több Casinok és egyesületek mozdítják elő a' köz jót.

Ezen kifejtések után már azon két kér-

dés adja elő magát: 1-ször *Hol?* és 2-szor *Hogy állittassék országunkban Casino?*

Az első kérdésre én egy átaljában azt felelem: Minél több helyeken, és annyi a' mennyi a' nemzetiség és köz értelem kifejtésére elégséges. De addig, meddig ez megtörténne, most csak a' legelső Casino felállításáról legyen a' szó. Bizonyoson ezen célra egy hely sem volna alkalmasabb az országban, mint Kolo'svár. Országunk fővárossa, a' hazafiak legnevezetesebb egyesülési pontja. De ez által teljességgel nem szándékom azt mondani, hogy ha városink közül valamelyik Kolo'svart a' Casino felállításában megelőzné, azon, hazafi buzgósággal örvideni leghelyesebb okunk nem volna; mert akarhol állhasson az fel, bizonyoson a' maga helyén lesz; 's azt hinnünk, hogy országunkban csak egy Casinonak van hely, magunk eránt a' legnagyobb bizodalmatlanság volna. Akarhol penditessék-meg a' húr, a' rezgés az egészszel közlődik, 's az álmokórságtól meglepett testnek akarmely tagja mozduljon-meg, a' megtért elevenség' jele, melyet nem altatni, hanem élesztetni kell.

A' mi a' 2-dik kérdést illeti: úgy vélekedem, hogy a' polgári külön osztalyokra nem tekintve, a' nemzetiség és közértelem azok az elvek, melyekre az egészet legállandóbban alkothatjuk. Ha egy felekezetre szoritjuk, nem fog erősen állani, 's az egészre befolyással lenni: már pedig csak ez lehet célunk, ha használni akarunk. — To-

vábbá minden eddigi intézetink, melyeknek egyesült erővel kell vala felállani, vagy világra nem jöhetének, vagy ha nagy bajjal meg is születének csak ephémerei élet virita számokra. Kövessünk hát egy más és olyan útat, melyen több sikerre tarthatunk számot. Ne fillérezzünk a' köz jóra, érezvén hogy valamint a' tartozásnak, úgy a' nemesebb érzéseknek is van adója; 's hogy ez annyival nagyobb lehet, mennyivel kisebb az; mert csak ekkor érdemeltük-meg mennyei javunkat; adhatni ott nemes szívüségből, hól mások kénytelenek adni tartozásból; inkább kívánjunk másokkal egyesülve, mint a' nap, jóltévő sugárokkal, állandó világot terjeszteni, mint egyedül csekély mécs' módjára csillámlani a' haza' setétségében; ne helyeztessük büszkeségünket annyira abba, hogy nevünk, mint hogy Tettünk fenmaradjon; ne kezdjünk semmi felállításához, a' meddig az arra megkívántató minden készültek és módok urai nem vagyunk. De ha ez egyszer meg van, akkor ne tétovázzunk, mert a' sikeretlen *kezdet* rosszabb mint a' *nemkezdet*, minthogy az, erőt fogyaszt és hátortalanít, ez előtt pedig még az út nyitva van; de ellenben a' jó alapra épült kezdet, ha kicsiny is, jó és nagy következéseket szülhet, 's minden sokakra nézve elvesztett óra, sok óra; terjeszkedjünk előbb a' szükségesekre, azután a' hasznosokra, 's csak akkor ha ezeknek mind birtokában vagyunk, a' Nemzet' méltóságához mérsékelt díszesre; a' do-

log elrendeléséhez legyen minden résznek egyenlő szava, mert azt az igazság kívánja, de a' felügyelés és igazgatás bízattassék, szoros számadás mellett, kevesekre; mert ez a' dolog természete; személyes meggyőződésünket egész készséggel vessük alája a' többség akaratjának, legyünk türelmesek a' kezdethez, 's különösen a' nevetség fegyverét ne használjuk az ellen, ha nem akarjuk, mint Saturn, tulajdon gyermekinket megenni. A' nevetség éles tör, melynek szűk sebe az orvosi segedelem előtt magát bészárja. Különösen azok, kiknek nem vala kedvek áldozni, mütassák nemes érzéseket abban, hogy mérgeket a' tükörre ne fújják. Ez azon út melyen, vélekedésem szerint, Casinonknak, és több más Intézetinknek fel és fen áltását bizodalommal várhatjuk. —

Hazafi Mihál.

Az almakereki Emlék.

(folytatás)

A' deák irás ezen táblának síma részén ez:
 Ille ego, qui sacris Musarum operatus et almæ
 Qui semper colui religionis opes,
 In mediis aulae qui vixi fluctibus insons,
 Principis observans, officiique memor;
 Et qui matris eram spes unica, firma columna,
 Atque Domus Patriae, de subito ecce cado!
 Ecce cado! nondum numerans tria lustra, sed
 ecce
 Quod negat aula soli, pensat id ara poli.

Ezen síma táblán feljül a' párkányozáson e' van kiálló betűkkel: *Defunctus loquitur* ezen pedig feljül két szőlő levelen G. A. —

10. A' 4-k kötébla mely jobb felől van és az Apafi Györgyné tisztességire szolgál, hosszára egy öl, szélességire vagy magasságára egy sing 's 4 ujj, mekkoraságára nézve egyenlő a' 9-ik szám alatt irtt 3-ik táblával. —

a) Ezen köven az Apaffi Györgyné címerei vannak metszve, és az irások is róla szólanak. —

b) Ezen táblának a' párkányozatján ez a' deák irás van kiálló betűkkel: *Jehova fortitudo mea, in ipso speravit Cor meum, Psalm 28. magyarul: Az Úr az én erősségem, ő benne bízott az én szívem.* —

Jegyzés: Ezen tábla is igen mesterségesen ki van metszve, a' Der'si, Petki czímerrel, a' két végső szélein két galambok, 's egyéb czirádák. — Ezen tábla, életében Apaffi Györgynének, már készen volt, a' mikor ezen monumentumot a' férje, és egy nagy fija, úgy három kisdeden meghalt fiai számára készíttette, 's fele részére még életében a' mindjárt következő irásokat iratta, más felerésze pedig tisztán maradván, a' fija 1-ső Apaffi Mihály Fejedelem halála után az alább következő verseket metszette. —

c) Az irások melyeket maga életében metszetett ezek: *Generosa Dna. D. Barbara Petki Magnifici Dni. Dni. Joannis Petki Con-*

siliar. Cancellarii, ac Sedis Siculicalis Udvarhelyi Capitanei, nec non Comitum Cottus Dobocensis quondam Tranniae Consultissimi Filia, marito eheu desideratissimo, filioque svavissimo superstes hoc monumentum, honoris et amoris ergo fieri fecit, affectum suum conjugalem et maternalem serio testata hoc decasticho:

NB. E' van irva a' kő felső párkányozatjára.

A' Versek.

Ecce corona mei capitis jacet una maritus,
Signandum Mortis filius ecce jacet!

His ego maesta quidem, fidei sed plena dicavi

Hunc tumultum; Condat qui simul ossa mea.

Si quando visum fuerit tibi Jova redemptor,

Ut te parte fruatur nobiliore mei.

Sic erit ut tumulo nos tres claudamur eodem,

Sic erit ut thalamus nos teneatque poli.

Interea viduae mihi sis plus almae! maritus,

Interea natis sis Pater ipse meis. —

d) A' mint elébb is feljegyeztetett ezen táblának fele részit maga Apaffiné életében béiratta, a' más részit tisztán hagyván, halála után a' fejedelem ezen verseket iratta-fel:

Conjux Apaffii modico sub marmore Georgii

Chara soloque polo Barbara Petki jacet.

Vis vitam, pietas Casum! sub Principe clades

Racocio natos tres simul hostis habet.

Maximus emoritur, modico alter tempore liber

Principis at minimo Dacia scepra parat.

Nati absunt, gemebunda migrat fiducia nato

Designat media in morte futura bona.

Princeps Apaffius Michaël celsissimus Heros
 Apposuit Matri quam pius ipse piaē.
 Denata a. D. 1660 aetatis suae 62.

Jegyzés; Az írás nyomtatott betűk formájára van metszve.

11. Ezen eddig valamennyire leírt kímetszett négy nagy tábla kövekre van helyeztetve magának Apaffi Györgynek a' monumentuma, mely is egy kőből áll, hossza a' kőnek egy öl két láb, vastagsága az Apaffi képin kívül, mely viszont félsinget téssen, félsing; a' kő tiszta fejer, planum levigatum, szélei párkányai a' legcsinosabb, kő metszés titkai szerént kímetszve.

a) Azon nagy kő magossága külső kerületin vagy circumferentiáján czifrázott párkányozások közt ez az írás az ajtó felől: —
 D. O. M. S. Ugyan azon circumferentiat bekerüli ezen kiálló betűkkel metszett írás:
 Magnificus Dnus D. Georgius Apaffi de Apaffi nagyalva Celsissimo Tranniae Principi ab intimis Consiliis idemque Comes Cottus de Küküllő meritissimus, et assessor Tabulae Judriae laudatissimus, postquam invicta Christiani pectoris patientia pertinacem capitis dolorem tolerasset, animam suam pie juxta et hillariter Deo Creatori ac redemptori suo reddidit anno Christi MDCXXXV Aetatis suae XLVII. a. D. Febr. XVIII. inter tertiam et quartam horam matutinam mortalitate sua non longe post heic deposita. —

b) Ezen említett (5-ik) Táblának a' közepén hosszsan, egész merőben pánczélba öl-

tözve, kard az oldalán, hajadon fõn, mátrázt forma alatta, és párna a' feje alatt mint egy meghajolva a' legnagyobb mesterséggel metszve, fekszik Apafi György, oly elevenen és leírhatatlanúl kimetszve, hogy nem csak teste állása formája, de még a' kezeinek erei is kitetszenek, személye-is szint olyan eleveniséget mutat, mintha a' nézőnek szólan láttatnék. —

c) A' jobb keze, feje alá téve, a' ballal kardját fogva metszetett.

Jegyzés. Semmit el nem hagyott a' mesterember a' pánczélnak, 's egyéb hadi öltözeteknek kimetszésében is elannyira, hogy még a' réz táblákon-is csinosabb metszést látni nem lehet kívánni. —

Jegyzés. Testének mekkorasága, tömörsége éppen a' valóság szerint metszetett-ki, feje, hajafodrása, szakálla, óra, szemei, bajusza, szemöldöke, a' testén az inak, ezek szinte elevennek mutatják a' képet.

Jegyzés. Ezen kép csakugyan egy kőből van a' táblával, melyen az fekszik kifarragva, és annyival nagyobb meg szemlélést érdemel.

12. Ezen képnek mellette jobb felől van a' legkritkább kőmetszés tündérsége, ugyan-is a' lábánál kezdve éppen a' feje arántig, oly czifra metszés kiálló képekkel láttatik, az írások között, hogy a' néző fel nem veheti. Legelöl van egy gyermek hadi készületbe öltözve metszve, feljül rajta hadi készületek: sisak, korona, trombita, 'sat. a' sisak felibe

egy gyermek, mely az Apafi czímet tartja balkezében, jobbjában pedig egy buzogányt; mind ezek egymásból folyva vannak metszve.

a) Mind ezeket keresztül folyja egy tőszőlőnek felnőtt 's mindenfelé terjedett ága, melynek nem csak ágai, gerezdjei, de a' levelek-is oly elevenen lemetszettek; hogy a' pictori rajzoló-t-is elfárasztanak.

b) Ezen mesterséges metszést egy sziju forma metszés kígyói tekergéssel keresztül folyja, mely szijjazaton kiálló betűkkel ilyen írás olvastatik; Hiob. 14. Homo natus de muliere, brevis vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra. —

c) Ugyan itt a' lábánál az Apafi György képének a' szőlő fáján ez a' deák írás metszetett kiálló betűkkel: Hodie mihi, cras tibi.

13. A' balfelől való oldalán ezen képnek van más ilyen forma metszés. Legalól az halál sovány csontjaival, fővény órát tart kezében; felette kiállólag hadi szerszámok metszve, ezek felett egy gyermek mely-is felette a' Petki czímet tartja, oly móddal metszve, mintha az halál azon czímet lerántaná.

a) Ezen balfelől való metszés-is szint-olyan mesterséges 's elmés mint a' jobb felől való, itt is a' tudós mesterember semmit el nem hagyott abban, a' mi a' szemet gyönyörködtetheti és az elmét meg fogja, a' gondolkozást megállítja.

b) A' szőlőfák gerezdjeikkel leveleikkel

itt is mint másutt a' metszést mesterségesen keresztül folyják.

c) A' mely sziju forma metszés keresztül övedzi ezen metszést, hosszan ez az írás rajta: Sirac 14. Omnis enim caro sicut foenum veterascet; perpetuum hoc foedus est quod morieris. —

d) Az halál oldal-csöntyain lévő szijjazon ez a' deak írás: Quod tu es ego fui, quod ego sum tu eris. —

14. Ezen felső nagy táblának a' végén egy kis circulusban a' circumferentiáján ez az írás van: Sculpsit Elias Nicolai Cibirii manens.

Jegyzés. Ezen kő monumentum oly ép-ségben van most is, mintha ma metszetnék, koporsó forma fedele fekete takaróval fedeztetik, a' por, és szenny ellen.

Jegyzés. Az a' köz hír, hogy ezen monumentumot azon olasz mesterember 7 esztendőkre végezte bé: az is beszéltetik mind eddig Almakeréken: hogy azon nevezetes mesterember a' fizetésén kívül minden napra hat ejtel bort, és négy nagy kappant kívánt titolo intertentionis, és a' majorság húson kívül más hust meg sem ett; a' bort rendkívül itta, és minél többet ivott, a' mestzést annál szebben, 's nagyobb pontossággal vitte.

Azon szép, és nagy kövek, melyeknek színességéhez mái időben hasonlót ritkán találhatni, hogy honnan, és hogy szereztettek nem bizonyos; azt beszélük: hogy a' fogarasi havasból hozták volna. —

15. A' penna, a' leírás, ezen machina

metszésinek gyönyörködtető finomságát, ritkaságát leírni elégtelen, — elég lesz róla azt megjegyezni, hogy sok nagyobb, és közrendű urak, 's mások is ezen Erdély egyik ritkaságának meglátásáért sem fáradságokat sem útozásokat mind eddig nem sajnálották, 's ma is a' kik nem látták, számosan látására Almakerékre elfordúlnak; a' mi nagyobb, dicső emlékezetű II-dik Jó'sef Császár is ezen monumentumot Erdélyben megnézni főbb gyönyörűségei közé számlálta. —

Jegyzet. Szerencsés valék látni, az 1816-dik esztendőben (az 1815-dik esztendőbeli Francia táborozás következtében nemes ezeredünk Alsatiában benmaradván örül) Argentoratum (Strassburg) városában, XV-dik Lajos francia Király rendelkezése, francia Phidiás (mint ők nevezik) Pygal által fargott, és a' híres saxoniai Moritz (Augustus saxoniai Elector Aureliától származott természetes fija) vitéz mezei had fővezér, több rendbeli, de nevezetesen a' Fontenoy-nál Brabantban nyert győzedelmei örökösítésére, a' Szt. Tamás Templomában ereklyéül felállított emlék oszlopot-is (im e' feljűlirással: Ludovicus XV-us victoriarum ipse magister, poni jussit summo, optimo Cristianissimo Belliduci Mauritio Saxoni). Mindazonáltal édes kis hazánk ezen remekét, nem hazafiúi szemmel mérve is, csekély általlátásom szerint, elébbvalónak itélem, szabad tetszésére bízván kinekkinek e' két remek tárgyat (ha kedve hozza magával) öszve hasonlítani, és megbírálni. (folytatása követ.)